

ROCZNIK TOMISTYCZNY
9 (2020) 2

ROCZNIK TOMISTYCZNY
9 (2020) 2

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHES JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY
9 (2020) 2

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzuski (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Natalia Herold (internet), Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Mieczysław Gogacz, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Marcin W. Buwała, Paul J. Cornish, Tomasz Pawlikowski, Marcin Trepczyński, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Marek Prokop, Mikołaj Krasnodębski, Marek Porwolik, Henryk Anzulewicz, Piotr Jaroszyński, Imelda Chłodna-Błach

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzuski (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2020

ISSN 2300-1976

Unikalny numer identyfikacyjny – 493506

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego
ul. Klonowa 2/2
05-806 Komorów POLSKA
www.roczniktomistyczny.pl
e-mail: redakcja@roczniktomistyczny.pl

Druk i oprawa: Sowa Sp. z o.o.
ul. Raszyńska 13
05-500 Piaseczno
www.sowadruk.pl

Spis treści

Od Redakcji.....	9
------------------	---

Rozprawy i artykuły

Przemysław Artemiuk Zbawienie w ujęciu Marcina Lutra i św. Tomasza z Akwinu. Próba soteriologii porównawczej w perspektywie chrystologii kard. Ch. Schönborna.....	13
Jan Pocij O związku między istościami a świadomością i jaźnią.....	41
Dawid Lipski John Peckham's dispute with Thomas Aquinas at the University of Paris – Causes and Effects....	73
Martyna Koszkało Free Will and Moral Evil: John Duns Scotus's Theory.....	89
Marcin Karas Czy Mikołaj Kopernik był filozofem średniowiecznym?	107
Tomasz Ćwiertniak W poszukiwaniu źródłowego doświadczenia filozoficznego. Paralele pomiędzy fenomenologią i filozofią dialogu a współczesnym tomizmem egzystencjalnym	115
Artur Andrzejuk Gilsonian method of the history of philosophy	133
Marek Prokop Metoda identyfikacji bytu w metafizyce tomizmu konsekwentnego.....	145
Janusz Węgrzecki Tomizm jako perspektywa teoretyczna nauk o polityce.....	161
Marcin Klimski Zdroworoządkowe poznanie w praktyce edukacji ekologicznej Kościoła katolickiego	173
Maciej Kulik Arystotelesowsko-tomistyczna koncepcja animacji a współczesne spory bioetyczne.....	187
Michał Ziółkowski Causa irrationabilitatis, czyli o źródłach transhumanistycznej antropologii	203

Edycje i tłumaczenia

Maciej Stanek Kwestia <i>Utrum universale nihil sit aut posterius suis singularibus</i> z zachowanych w rękopisie BJ 2118 <i>Collectanea de anima</i>	229
<Anonymus> <i>Utrum universale nihil sit aut posterius suis singularibus?</i>	239

Sprawozdania i recenzje

Natalia Herold Działalność Naukowego Towarzystwa Tomistycznego w roku akademickim 2019/2020.....	251
---	-----

Michał Zembrzusi	
Obecność myśli tomistycznej na XI Polskim Zjeździe Filozoficznym w Lublinie	257
Izabella Andrzejuk	
Tomizm konsekwentny. Sprawozdanie z Sympozjum tomistycznego, połączonego z wręczeniem Nagród im. Mieczysława Gogacza 16 listopada 2019 roku.....	265
Jerzy Nitychoruk	
Dzieło stworzenia oczami geologa	269
Maciej Bała	
Filozoficzna apologia religii. Propozycja Piotra Moskala.....	277
Jacek Salij	
Rzetelna rekonstrukcja Tomaszowej antropologii. Recenzja Henryk Majkrzak, <i>Antropologia integralna w „Sumie teologicznej” św. Tomasza z Akwinu</i> , Kraków brw., Wydawnictwo „SPES”, Kraków brw., stron 415.....	287
Maciej Nowak	
Recenzja Bartłomiej Krzych, <i>Książeczka o niczym. Prolegomena do nicologii</i> , Siemianowice Śląskie 2017, stron 127.	293
Magdalena Płotka	
Tomasz z Akwinu a interpretacja skanów mózgu. Recenzja Piotr Lichacz, <i>Neuroetyka a Tomasz z Akwinu. O użyteczności myśli średniowiecznej we współczesnych debatach etycznych</i> , Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2018, stron 374.....	299
Artur Andrzejuk	
Jacek Woroniecki – mistrz intelektualnego katolicyzmu. Recenzja Piotr S. Mazur, Barbara Kiereś, Ryszard Skrzyniarz, Agata Płazińska: <i>Jacek Woroniecki</i> , red. P. S. Mazur, (<i>Pomniki polskiej filozofii chrześcijańskiej</i> , red. Maciej Bała, Piotr S. Mazur), Kraków 2019, stron 213; też w wersji angielskiej, tamże, stron 218.....	303
Magdalena Płotka	
Filozofia intelektu i filozofia umysłu między średniowieczem a współczesnością. Recenzja Michał Zembrzusi, <i>Filozofia intelektu. Tomasz z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego</i> , Wydawnictwo Liberi Libri, bmv 2019, stron 404.....	307
Anna Palusińska	
Jak istnieje film? Recenzja Artur Mamcarz-Plisiecki, <i>Filozofia i retoryka filmu. Perspektywa realizmu filozoficznego</i> , Lublin 2019, stron 352.	311
Artur Andrzejuk	
Recenzja Anna Mandrela, <i>Tomizm Garrigou-Lagrange’a wobec wizji filozoficznej Teilharda de Chardin</i> , Kraków 2018, stron 249.....	319
Marcin W. Bukala	
Recenzja Paolo Evangelisti, „ <i>Vide igitur, quid sentire debeas de receptione pecuniae</i> ”. <i>Il denaro francescano tra norma ed interpretazione (1223-1390)</i> , Fondazione CISAM, Spoleto 2019, stron X-320.....	323
Bartłomiej Uzar	
Recenzja Bartłomiej Krzych, <i>Liturgia jako auctoritas w myśli teologicznej św. Tomasza z Akwinu na przykładzie traktatu „De Christo” w „Sumie teologii”</i> , Wydawnictwo UNUM, Kraków 2020, stron 141.....	329
Nota o autorach.....	337

Table of Contents

From the Editors.....	9
-----------------------	---

Dissertations and Articles

Przemysław Artemiuk Salvation in Martin Luther's and St. Thomas Aquinas's Account. An Attempt of Comparative Soteriology in the Perspective of Christology of Card. Ch. Schönborn.....	13
Jan Pocij On Relation between ities and consciousness and the self.....	41
Dawid Lipski John Pecham's dispute with Thomas Aquinas at the University of Paris – Causes and Effects.....	73
Martyna Koszkało Free Will and Moral Evil: John Duns Scotus's Theory	89
Marcin Karas Was Nicolaus Copernicus a medieval philosopher?	107
Tomasz Ćwiertniak In Search of the Source Experience in Philosophy. Parallels between Phenomenology, the Philosophy of Dialogue and Contemporary Existential Thomism.....	115
Artur Andrzejuk Gilsonian method of the history of philosophy	133
Marek Prokop The method of identifying being in the metaphysics of consequent Thomism.....	145
Janusz Węgrzecki Thomism as an Approach in Political Science	161
Marcin Klimski Common sense cognition in Catholic Church's practice of environmental education	173
Maciej Kulik The Aristotelian-Thomistic Conception of Animation and the Contemporary Bioethical Dilemmas.....	187
Michał Ziółkowski <i>Causa irrationabilitatis</i> , on Sources of Transhumanist Anthropology.....	203

Editions and Translations

Maciej Stanek Question <i>Utrum universale nihil sit aut posterius suis singularibus</i> of the <i>Collectanea de anima</i> preserved in MS. BJ 21 I 8	229
<Anonymus> <i>Utrum universale nihil sit aut posterius suis singularibus?</i>	239

Reports and reviews

Natalia Herold Activities of the Scientific Thomistic Society in the 2019/2020 academic year.....	251
--	-----

Michał Zembrzuski	
The presence of Thomistic thought at the 11th Polish Philosophical Congress in Lublin...	257
Izabella Andrzejuk	
Consequent Thomism. Report on the Thomistic Symposium, and Mieczysław Gogacz's award ceremony, November 16, 2019	265
Jerzy Nitychoruk	
The creation through the eyes of a geologist.....	269
Maciej Bała	
Philosophical apology of religion. Piotr Moskal's proposal	277
Jacek Salij	
Reliable reconstruction of Thomas Aquinas's anthropology. Review: Henryk Majkrzak, <i>Antropologia integralna w „Sumie teologicznej” św. Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo „SPES”, Kraków brw., pp. 415.....	287
Maciej Nowak	
Review: Bartłomiej Krzych, <i>Książeczka o niczym. Prolegomena do nicologii</i> , Siemianowice Śląskie 2017, pp. 127.....	293
Magdalena Płotka	
Thomas Aquinas and the interpretation of brain scans. Review: Piotr Lichacz, <i>Neuroetyka a Tomasz z Akwinu. O użyteczności myśli średniowiecznej we współczesnych debatach etycznych</i> , Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2018, pp. 374.....	299
Artur Andrzejuk	
Jacek Woroniecki - a master of intellectual Catholicism. Review: Piotr S. Mazur, Barbara Kiereś, Ryszard Skrzyniarz, Agata Płazińska: <i>Jacek Woroniecki</i> , red. P. S. Mazur, (<i>Pomniki polskiej filozofii chrześcijańskiej</i> , red. Maciej Bała, Piotr S. Mazur), Kraków 2019, pp. 213; English version, ibidem, pp. 218.....	303
Magdalena Płotka	
Philosophy of intellect and philosophy of mind between the Middle Ages and modern times. Review: Michał Zembrzuski, <i>Filozofia intelektu. Tomasz z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego</i> , Wydawnictwo Liberi Libri, bmnw 2019, pp. 404.	307
Anna Palusińska	
How does the movie exist? Review: Artur Mamcarz-Plisiecki, <i>Filozofia i retoryka filmu. Perspektywa realizmu filozoficznego</i> , Lublin 2019, pp. 352.....	311
Artur Andrzejuk	
Review: Anna Mandrela, <i>Tomizm Garrigou-Lagrange'a wobec wizji filozoficznej Teilharda de Chardin</i> , Kraków 2018, pp. 249.....	319
Marcin W. Bukala	
Review: Paolo Evangelisti, „ <i>Vide igitur, quid sentire debeas de receptione pecuniae</i> ”. <i>Il denaro francescano tra norma ed interpretazione (1223-1390)</i> , Fondazione CISAM, Spoleto 2019, stron X-320.....	323
Bartłomiej Uzar	
Review: Bartłomiej Krzych, <i>Liturgia jako auctoritas w myśli teologicznej św. Tomasza z Akwinu na przykładzie traktatu „De Christo” w „Sumie teologii”</i> , Wydawnictwo UNUM, Kraków 2020, pp. 141.....	329
Note about authors.....	337

Od Redakcji

W 2020 roku po raz pierwszy podzieliliśmy nasz „Rocznik” na dwa zeszyty. Pierwszy z nich w całości poświęcony jest o. Józefowi M. Bocheńskiemu z okazji przypadającej w tym roku 25. rocznicy jego śmierci. Zeszyt drugi ma (charakterystyczną dla „Rocznika”) postać magazynu tomistycznego. Otwiera go obszerna rozprawa Przemysława Artemiuka z teologii, ukazująca polemiczne momenty w ujęciu zbawienia przez Tomasza z Akwinu i Marcina Lutra. Podobnie polemiczno-porównawczy charakter ma artykuł Tomasza Ćwiertniaka na temat koncepcji „doświadczenia filozoficznego” oraz tekst Macieja Kulika omawiający bioetyczne dyskusje wokół problemu animacji. Natomiast Dawid Lipski omawia (po angielsku) polemikę jaką prowadził na Uniwersytecie Paryskim Jan Peckham z Tomaszem z Akwinu na temat filozoficznie ujętej struktury człowieka. Mamy ponadto artykuł o Janie Dunsie Szkocie (Martyna Koszkało) i tekst o Koperniku (Marcin Karas).

Wyróżniającym się zagadnieniem w tym zeszycie „Rocznika Tomistycznego” jest metodologia filozofii, którą podejmują Marek Prokop i Artur Andrzejuk. Ponadto numer przynosi artykuły z pogranicza filozofii bytu i filozofii przyrody (Jan Pocięj i Michał Ziółkowski). Dwa teksty dotyczą zastosowań ustaleń filozoficznych do innych dziedzin: nauk o polityce (Janusz Węgrzecki) i edukacji ekologicznej (Marcin Klimski).

Zeszyt przynosi także ciekawą edycję, przygotowaną przez Macieja Stanka, jednej z kwestii z *Collectanea de anima*, powstałych na Uniwersytecie Krakowskim w 2. połowie XV wieku i przechowywanych w Bibliotece Jagiellońskiej jako rękopis BJ 2118.

Ponadto dział sprawozdań i recenzji prezentuje jak zwykle sprawozdanie z działalności Naukowego Towarzystwa Tomistycznego (Natalia Herold) oraz sprawozdanie z uroczystości związanych z Nagrodą im. Profesora Mieczysława Gogacza (Izabella Andrzejuk), tym razem wzbogacone o wykład Jerzego Nitychoruka, pt. *Dzieło stworzenia oczami geologa*, wygłoszony podczas gali Nagrody w 2019 roku. Natomiast Michał Zembrzuski omawia udział tomistów w XI Polskim Zjeździe Filozoficznym, który odbył się w Lublinie we wrześniu 2019 roku.

Ponadto wydrukowaliśmy kilkanaście różnych recenzji. Jest wśród nich omówienie działalności naukowej i publikacyjnej Piotra Moskala, podsumowujące w pewien sposób jego dokonania na polu filozofii religii, napisane przez Macieja Bałę. Z pozostałych recenzji jedne są wnikliwe i krytyczne, a inne stanowią krótkie omówienia sygnalizujące jakąś publikację. Ich ilość świadczy jednak, że wciąż dużo ukazuje się publikacji oscylujących wokół problematyki filozoficznej lub teologicznej, podejmowanej w duchu nauki Tomasza z Akwinu.

Życzylibyśmy Czytelnikom i sobie, aby tak pozostało!

Artur Andrzejuk
Redaktor Naczelny

Tomizm jako perspektywa teoretyczna nauk o polityce

Słowa kluczowe: perspektywa teoretyczna, antropologia godnościowa, tomizm, nauki o polityce, filozofia nauki

Wprowadzenie

Tomizm rozwijany jako filozofia i teologia występuje w wielu odmianach. Pozostaje jednak wielkim nieobecnym na gruncie nauk społecznych. Dyscypliny określane jako nauki społeczne, jak psychologia, socjologia, czy nauki o polityce pozostają w relacji do filozofii, często niezbyt uświadomionej. Przywołują, stosując w swoich analizach określoną metafizykę, rozumienie rzeczywistości, zwykle neoplatońską, podobnie antropologię. Co znamienne, kontekstem współczesnych dyscyplin, należących do dziedziny nauk społecznych, nie jest ani arystotelizm, ani tomizm. Metodologia

tych nauk przywołuje jako niekontrolowaną tezę, że pozostają one w pewnej relacji do filozofii. Same jej nie rozwijają, bo nie są filozofią, ale przywołują pewne rozstrzygnięcia filozoficzne. Dotyczą one rozumienia rzeczywistości, człowieka, jego działania i poznania, społeczeństwa. W większości przypadków można mówić o śladach, bądź o naznaczeniu myślenia w tych dyscyplinach naukowych rozstrzygnięciami o charakterze filozoficznym. Przyglądając się relacji do filozofii, stwierdzamy przywoływaną całą paletę różnorodnych koncepcji i nurtów filozo-

Ks. prof. dr hab. Janusz Węgrzecki, kapłan archidiecezji warszawskiej. Profesor nauk społecznych w Instytucie Nauk o Polityce i Administracji na Wydziale Społeczno-Ekonomicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

ficznych. To, co je łączy, to provenien-
cja różnej postaci platonizmu czy neo-
platonizmu, a także awicennizmu. Artykuł podejmuje próbę nakreślenia
mapy drogowej, świadomego i meto-
dycznego wykorzystania tomizmu kon-

sekwentnego w rozwijaniu dyscypliny
nauk o polityce. Wymaga to określenia
tematów z zakresu analizy politologicz-
nej, które bardziej bezpośrednio odwo-
łują się do rozstrzygnięć osiągniętych na
gruncie filozofii tomistycznej.

I. Perspektywy teoretyczne psychologii, socjologii, nauk o polityce

W metodologii nauk szczegółowych wy-
odrębnia się dwa poziomy teorii. Jeden
to, jak nazywa go Artur Andrzejuk „su-
perteoria”¹. Można ją określić jako nad-
teorię, czy ogólną teorię, czy wszech-
obecną teorię. Dopiero w jej domenie
formułowane są specyficzne teorie. Teo-
rii szczegółowych może być wiele, ale
każda z nich wykorzystuje ideowe pryn-
cypium kryjące się w „superteorii”. Ka-
żda z dyscyplin zawiera kilka dominują-
cych nad-teorii. Te superteorie,
wszechobecne teorie, nad-teorie nazy-
wane są perspektywami teoretycznymi.
Sytuacja teoretyczna w naukach społecz-
nych jest taka, że charakteryzuje je plu-
ralizm teorii na obu poziomach, mniej-
szy na poziomie perspektyw
teoretycznych oraz licznie znacznie
większy na poziomie formułowanych
specyficznych teorii, które mogą być ka-
tegoryzowane, przypisane do określonej
perspektywy teoretycznej.

Przyjrzyjmy się poglądowo sytuacji
w poszczególnych dyscyplinach. Za-
cznijmy od psychologii. W klasycznej
już pozycji Józef Koziński identyfikuje

je trzy perspektywy teoretyczne: psycho-
analiza, behawioryzm, psychologia hu-
manistyczna². Wszystkie szczegółowe
problemy psychologiczne rozpatrywane
są, zarówno w sensie opisowym, jak
i koncepcyjnym oraz formułowanych
teorii, w ramach określonego para-
dygmatu, portretu teoretycznego czło-
wieka, przyjmowanej wiodącej perspek-
tywy teoretycznej. Psychoanaliza
zakłada, że *arche* uczuć i postępowania
człowieka stanowią nieświadome czy
podświadome siły, zazwyczaj identyfi-
kowane jako seksualne. Tak widziany
człowiek jest pozbawiony intelektu, wo-
li i relacji osobowych. Człowiek nie jest
osobą. Psychoanaliza stanowi konse-
kwentną zdepersonalizowaną koncepcję
człowieka. Behawioryzm rozpatruje po-
stępowanie jako splot bodziec-reakcja.
W tej perspektywie człowiek jest czar-
ną skrzynką, pozbawioną rozumu i wo-
li oraz zdolności nawiązywania relacji
osobowych, poddaną oddziaływaniu róż-
norodnych bodźców, które wyznaczają
pole możliwych reakcji. Te reakcje nie
mają charakteru osobowego. Behawio-

¹ A. Andrzejuk, *Personalizm tomistyczny wobec nowoczesnej i ponowoczesnej antropologii*, „Studia Theologica Varsaviensia” 15 (2017) 1, s. 23.

² J. Koziński, *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2000.

ryzm, podobnie jak psychoanaliza stanowi zdepersonalizowaną koncepcję człowieka. Psychologia humanistyczna raczej nieśmiało otwiera się na klasyczne rozumienie człowieka, jako świadomego i wolnego podmiotu działań. To, co uderza w tych trzech psychologicznych koncepcjach człowieka, to aprioryczne przyjęcie, kim jest człowiek, a następnie zebranie danych empirycznych (eksperyment, ankieta) i ich interpretacja kierowane są aprioryczną wizją człowieka. Psychologia uchodzi za naukę empiryczną, ale fundamentalne perspektywy teoretyczne, które organizują proces poznawczy, nie mają charakteru empirycznego, lecz ściśle filozoficzny. Konsekwentnie i w psychologii jest miejsce na tomistyczną perspektywę teoretyczną.

W socjologii Jonathan Turner wyodrębnia siedem perspektyw teoretycznych: teoria funkcjonalna, teoria ewolucyjna, teoria konfliktu, teoria wymiany, teoria interakcjonistyczna, teoria strukturalistyczna, teoria krytyczna³. Znamienne jest, że te nad-teorie, po pierwsze nazywane są teoriami. Po drugie, występują w liczbie pojedynczej jako jedna teoria. Jest to zabieg metodologiczny. Poszczególni socjologowie teoretycy konceptualizują, definiują pojęcia, formułują koncepcje, aż dochodzą do zbudowania określonych teorii. Perspektywa teoretyczna jest jedna, ale wiele sformułowanych teorii socjologicznych można przypisać do szerszego obszaru, traktowanego ja-

ko jeden. Poglądowo, bo taki jest charakter naszego omówienia, przyjrzyjmy się jednej ze wskazanych superteorii, a mianowicie teorii konfliktu. Turner zalicza do jej domeny kilka znaczących teorii socjologicznych: teoria dialektyczna Dahrendorfa, funkcjonalna teoria konfliktu Cosera, syntetyczna teoria konfliktu Turnera, teorie neoweberowskie, teorie konfliktu w socjologii historyczno-porównawczej, teorie neomarksowskie, teorie nierówności i stratyfikacji związane z płcią kulturową⁴. Każda z tych teorii jest specyficzna, ale jest też coś, co je łączy. Każda z nich z osobna, a zarazem wszystkie razem postępują podobnie. Zakładają, że istnieje ostateczne, fundamentalne pryncypium życia społecznego. Cokolwiek wyjaśniają, kierują się tym wcześniej już przyjętym, wiodącym, jednym pryncypium. W tym przypadku za *arche* życia społecznego zostaje zidentyfikowany konflikt. Jak dochodzi do tego zidentyfikowania, to oddzielny problem. Czy ma on charakter odkrycia, czy raczej apriorycznego mianowania?

Socjologowie łączą dwa sposoby myślenia, analizy, refleksji. Pierwszy podobny jest do presokratyków. Według Arystotelesa szukali oni jednej *arche* – zasady organizującej całą rzeczywistość. Zdaniem Legutki ta zasada to wskazany przez Anaksymandra *apeiron*, jakaś rzeczywistość X, nieporównywalna z naszą, nieskończona i nieograniczona, a presokratycy próbują ustalić relacje między a, b, c...z naszego świata i X. A,

³ J.H. Turner, *Struktura teorii socjologicznej*, wydanie nowe, tłum. J. Szmacka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.

⁴ Tamże, 177-282.

b, c powstają z X i w X znajdują kres. Późniejsi presokratycy identyfikowali *apeiron* z jakąś fizyczną rzeczywistością, jak powietrze⁵. Socjologowie podziela ją to przekonanie, ale dokonują dwóch zmian. Po pierwsze, cała rzeczywistość fizyczna, kosmiczna, zostaje zastąpiona rzeczywistością społeczną, traktowaną jako jeden byt, jako swoista jedność. Po drugie, ta rzeczywistość daje się sprowadzić do jednego fundamentalnego czynnika, zasady, pryncypium, *arche*, ale wziętej z tego świata. Nie tyle transcendentne i zarazem immanentne X, ile raczej jakieś światowe, wewnątrz społeczne a, b, c. Przykładem może być wspomniany powyżej konflikt. Druga charakterystyczna cecha metody socjologicznej polega na sprawdzaniu zgodności między teorią a danymi empirycznymi. Temu drugiemu sposobowi socjolog poświęca większość uwagi badawczej. Nie może zatem dziwić, że wielu socjologów nie ma świadomości, że w ogóle stosują określone tezy filozoficzne, a badania empiryczne nie są pierwsze, nie rozpoczynają procesu badawczego, gdyż kierowane są rozstrzygnięciami z zakresu filozofii.

Nauki o polityce i administracji, taka jest oficjalna administracyjna nazwa dyscypliny, charakteryzuje pluralizm perspektyw teoretycznych. W szeroko akceptowanej pracy pod redakcją Marsha i Stokera *Teorie i metody w naukach politycznych* omawia się siedem perspektyw teoretycznych: behawioralizm,

teorię racjonalnego wyboru, instytucjonalizm, feminizm, teorię interpretacjonistyczną, marksizm, teorię normatywną⁶. To, co się od razu rzuca w oczy, to konstatacja, że powyższy wykaz nie spełnia logicznych wymogów podziału i klasyfikacji. Przykładowo, feminizm czy marksizm są także teoriami interpretacjonistycznymi i normatywnymi. Podobnie jak w przypadku psychologii czy socjologii wyrażane jest przekonanie, że teorie, dotyczące polityki, formułowane są w ramach określonego, szerszego spojrzenia, superteorii, nazywanej perspektywą teoretyczną. Pobieżne spojrzenie na wymienione perspektywy teoretyczne ukazuje obecność w nich wielu elementów filozoficznych. Behawioralizm zawiera okrojona teorię poznania. Próbuje dotrzeć do empirii, łączy aprioryzm z danymi doświadczenia. Pozostaje w kręgu poznania wyznaczonego przez pozytywizm. Racjonalny wybór jest dość jednowymiarą antropologią, w której nie ma miejsca na relacje osobowe i społeczeństwo rozumiane jako wspólnota osób. Instytucjonalizm odwołuje się do określonego rozumienia relacji pomiędzy jednostką a grupą społeczną. Teoria interpretacjonistyczna nie jest jedna. Tutaj autorzy zaliczają do niej wiele teorii, jak hermeneutyka, poststrukturalizm, postmodernizm. Dla obeznanego z filozofią widoczne są wątki pokartezjańskiej i pokantowskiej antropologii filozoficznej, idealistycznej teorii poznania. Feminizm i marksizm zawierają wiele roz-

⁵ R. Legutko, *Filozofia presokratyków. Od Talesa do Demokryta*, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2020, 410.

⁶ *Teorie i metody w naukach politycznych*, red. D. Marsh, G. Stoker, tłum. J. Tegnerowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006.

wiązań specyficznej dla siebie metafizyki. Teoria normatywna, podobnie jak teoria interpretacjonistyczna, nie jest jedna, lecz zawiera wiele teorii ogólnego zasięgu. Autorzy zaliczają do niej różnorodne teorie, np. teorię krytyczną Habermasa, liberalną filozofię Rawlsa, komunitaryzm Sandela i postmodernizm o wrażliwości lewicowej, akcentujący potrzebę artykulacji wielości tożsamości i ich politycznej akceptacji. Podsumowując, nauka o polityce i administracji odwołuje się do wielu subdyscyplin filozoficznych, przede wszystkim do antropologii, w której wszechobecne są także wątki z teorii poznania i filozofii społecznej.

Jest oczywiste, że preferowane rozwiązania co do rozumienia człowieka, poznania, społeczeństwa mają charakter określonej teorii bytu. Pełne są zatem metafizyki, od której, jak mówił Mieczysław Gogacz, nie można uciec⁷. Pomimo że współcześni politolodzy nie odwołują się do perspektywy zarysowanej przez Arystotelesa czy św. Tomasza z Akwinu, nie wydaje się niemożliwe, a wręcz jest pożądane, rozwijanie nauk o polityce i administracji w teoretycznej perspektywie tomizmu. W dalszej części wskażę te obszary tematyczne nauk o polityce, które mogą ulec reinterpretacji, podążając drogami wskazanymi przez tomizm konsekwentny.

2. Personalistyczna perspektywa teoretyczna nauk o polityce

W Polsce rozwijana jest wersja politologii opartej na antropologii godnościowej. Raczej jest to wersja nawiązująca do antropologii augustyńskiej i bardzo pobieżnie tomistycznej. Bardziej jest to personalizm w wersji humanistycznej niż *stricte* filozoficznej. Ta fundamentalna wizja człowieka, która łączy badaczy Instytutu Nauk o Polityce i Administracji UKSW, pozwoliła wypracować znaczące osiągnięcia w kilku obszarach: teorii transformacji ustrojowej po 1989 roku; teorii społecznej, kulturowej i politycznej przemiany w Europie Środkowej i Wschodniej; teorii politologii religii; teorii relacji między polityką i religią; teorii obecności Kościoła w sferze publicznej; teorii politycznego zaangażo-

wania katolików świeckich; teorii etyki politycznej; teorii społecznej gospodarki rynkowej; teorii antropologii politycznej; teorii stosunków międzynarodowych; teorii konfliktów politycznych (w tym etnicznych). Od strony metodologicznej można wyodrębnić kilka charakterystycznych cech wskazanego podejścia. Przyjrzyjmy się bliżej perspektywie teoretycznej prof. Anieli Dylus, współtwórczyni, wraz z prof. Helmutem Jurosem, ośrodka politologicznego na UKSW. Pierwsza to realizm. Przekonanie o istnieniu obiektywnego świata wyprzedzającego poznanie. Realizm organizuje proces badawczy poprzez identyfikację problemów społecznych, kulturowych i politycznych z przekona-

⁷ M. Gogacz, *Platonizm i arystotelizm (dwie drogi do metafizyki)*, Wydawnictwo ATK, Warszawa 1996, s. 85.

niem, że zawiera się w nich nierozzerwalnie również wymiar etyczny i religijny. To podejście różni się od dominującego w naukach społecznych konstruktywizmu społecznego. Tak szeroko pojęty realizm, jako uprzednie istnienie obiektywnego świata przed poznaniem, łączy tradycję augustyńską i tomistyczną, co ilustruje realizm, z jednej strony Jana Pawła II, a z drugiej strony Benedykta XVI, którego trudno uznać za tomistę. Drugą rozpoznawalną cechą podejścia badawczego politologów z UKSW jest antropologia godnościowa. Podobnie jak z realizmem, przywoływana jest pewnego rodzaju synteza personalistyczna, tak szeroka, że mogą się z nią zgodzić zarówno augustynicy, jak i tomiści. Pierwiastek duchowy w człowieku jest pierwotny, utożsamiany z człowieczeństwem, wyróżniający każdą osobę od innych bytów, przejawem którego jest godność ludzka. Tak rozumiana godność staje się podmiotem uprawnień, praw i obowiązków. Każdy problem, na przykład migracji, rozpatrywany jest z uwzględnieniem godności tych, których ten problem dotyczy. Przyjrzyjmy się koncepcji antropologii politycznej sformułowanej przez profesora Michała Gierycza, przedstawiciela młodszej generacji Instytutu Nauk o Polityce i Administracji UKSW. Gierycz odróżnia antropologię ograniczoną i nieograniczoną. Ta pierwsza wskazuje na dwa fundamentalne ograniczenia człowieka, które wynikają z faktu, że jest stworzeniem oraz nosicielem skutków grzechu pierworodnego.

Antropologia nieograniczona zakłada, że człowiek jest moralnie i epistemicznie doskonały⁸. Obie antropologie prowadzą do odmiennego rozumienia demokracji. Ograniczona staje się fundamentem demokracji substancjalnej, związanej z porządkiem wartości. Antropologia nieograniczona funduje proceduralne rozumienie demokracji⁹.

Trzecia cecha to klasyczna koncepcja prawdy. Nauka w ogólności, a każda dyscyplina naukowa w szczególności, dąży do zgodności uzyskanej wiedzy z obiektywną rzeczywistością. W sytuacji polityki jest to rzeczywistość osób, które ją tworzą, odbierają i w niej uczestniczą. Kolejna cecha dotyczy rozumienia społeczeństwa i tworzących go działań ludzkich. Badacz polityki nie zawsze ma bezpośredni dostęp do działań. Splot różnorodnych działań przejawia się w postaci zjawiska. Politolog nie rozpatruje określonego zjawiska w izolacji, lecz postrzega istnienie wzajemnych relacji pomiędzy badanymi zjawiskami. Społeczeństwo rozumiane jest zatem jako zbiór różnorodnych działań, nawiązywanych relacji, a ich kumulacje tworzą zjawiska, między którymi zachodzą kolejne relacje. Oznacza to, że osoby pozostają, z jednej strony w relacjach bezpośrednich, a z drugiej strony w relacjach pośrednich, zapośredniczonych w tym, co w naukach społecznych nazywa się instytucją. Społeczeństwo to relacje osobowe i relacje instytucjonalne. Uwaga socjologii i nauk o polityce skupiona jest raczej na relacjach instytucjo-

⁸ M. Gierycz, *Mala pochwała katolicyzmu. Kościół i polityka w późnej nowoczesności*, Wyd. Teologia Polityczna, Warszawa 2021, s. 79-88.

⁹ Tamże, 70-72.

nalnych. Następną cechą jest dążenie do utworzenia pojęcia a docelowo definicji badanego zjawiska czy grupy zjawisk i relacji między nimi. Zjawisko jest tutaj utożsamione z problemem społecznym czy politycznym. Sformułowanie definicji badanego problemu, która zawiera opis, wyjaśnienie i interpretację, wymaga uchwycenia wszystkich wymiarów zjawiska. Wymiar kulturowy wymaga odniesienia do religii i aksjologii, społeczny do komunikowania się w różnoraki sposób, polityczny do uwzględnienia mediów i prawa. Kolejną cechą to interdyscyplinarność nauk o polityce. Dążąc do uzyskania wiedzy o problemie, należy jednocześnie uwzględnić spojrzenie filozoficzne, głównie etyczne, socjologiczne, medioznawcze, prawne, ale wszystkie uwzględniane w takim stopniu, jak tego wymaga kierowany politologicznie proces badawczy. Następną cechą charakterystyczną przyjętej metody jest to, że istnienie ścisłych relacji pomiędzy pojęciami prowadzi do utworzenia siatki pojęć. Istnieje analogia, że podobnie jak pomiędzy problemami czy zjawiskami istnieją relacje, tak istnieją relacje pomiędzy pojęciami będącymi poznawczymi ujęciami tychże zjawisk. Sieci zjawisk odpowiada sieć pojęć czy definicji. Ostatnią rozpoznawalną cechą omawianej metody jest kontekst erudycyjny. Ten kontekst to, z jednej strony koncepcje i teorie zaczerpnięte z nauk humanistycznych i społecznych, głównie z filozofii, etyki, ekonomii, prawa i nauk o polityce. Z drugiej strony przy-

wołanie myśli społecznej Kościoła, przede wszystkim diagnoz, sugestii i argumentacji papieży Jana Pawła II i Benedykta XVI oraz Franciszka. Pierwszeństwo ma zawsze problem, a nie erudycja. Czerpana z różnych dyscyplin, swoiście interdyscyplinarna erudycja pomaga w rozwiązaniu problemu. To badacz samodzielnie decyduje, do jakiej wiedzy nawiąże i jaką wykorzysta do rozwiązania problemu. Istotnym źródłem jest nauczanie społeczne papieży, które nie zawsze wprost, ale z perspektywy realizmu pozwala lepiej rozświetlić badane zjawisko, a tym samym przybliżyć do uzyskania wiedzy o badanym zjawisku. Nauczanie społeczne Kościoła nigdy nie jest wykorzystywane mechanicznie, ale w przemyślany sposób, odpowiedni dla danego procesu badawczego¹⁰.

Omawiane podejście teoretyczne politologów UKSW na przykładzie prof. Anieli Dylus, współtwórczyni powyższego ośrodka, oraz Michała Gierycza pozwala sformułować kilka wniosków. Po pierwsze, identyfikowane problemy polityczne pozostają w zgodności z problemami podejmowanymi przez politologów, niezależnie jaką perspektywę teoretyczną reprezentują. Po drugie, poznawcze rozwiązanie problemu, czyli poznanie i uzyskanie wiedzy o problemie, jest specyficzne ze względu na przyjmowaną godnościową perspektywę teoretyczną i znacząco odróżnia się od innych perspektyw przyjmowanych przez politologów. Po trzecie, przyjmo-

¹⁰ Zob. J. Węgrzecki, *Rzeczywistość społeczna ujęta w pojęciach. Realizm w podejściu badawczym prof. dr hab. Anieli Dylus*, red. B. Rydliński, S. Sowiński, R. Zenderowski, *Wolność. Wieczne wyzwanie*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2018, s. 107-116.

wana perspektywa jest bardziej platońska niż arystotelesowska, bardziej augu-

styńska niż tomistyczna, bardziej humanistyczna niż *stricte* filozoficzna.

3. Tomizm konsekwentny perspektywą teoretyczną nauk o polityce

Rozwijając politologię w nowym kierunku, można postępować dwojako. Można wychodzić od problematyki obecnie tworzącej nauki o polityce i reinterpretować pojęcia, koncepcje i teorie zgodnie z tomizmem. Drugi sposób to wyjście od przyjętej perspektywy teoretycznej, jaką jest tomizm konsekwentny. Pozwoli to na zidentyfikowanie problemów politycznych i ich rozwiązanie. Niektóre problemy mogą być nowe, gdyż są pomijane przez obecne nauki o polityce. Ta pierwsza droga może wychodzić od już rozwiniętej tradycji, która szczydzi się pewnymi osiągnięciami, omówionymi w punkcie drugim. Spróbujmy tomistycznie zreinterpretować powyższą perspektywę teoretyczną.

Realizm poznawczy, ale przyjmowany bardziej konsekwentnie. W stosunku do innych wersji politologii stanowi znaczący krok w kierunku realizmu. Stanowi raczej podejście Awicenny, które polega na analizie treści pewnej istoty, traktowanej jako realna. Za realne, obok człowieka i jego działania, uznaje się myśl w postaci doktryn, idei politycznych, konkretnie sformułowanych polityk publicznych czy rozstrzygnięć prawnych oraz opinię publiczną, w tym

mediów. Uznaje się, że myśl w różnej postaci wpływa na działania polityczne, a w konsekwencji ją także należy uznać za realną. Tomizm będzie prowadził do identyfikacji awicennizmu i jego konsekwentnego usuwania z nauk o polityce. Wymaga to precyzyjnego określenia statusu myśli, wyartykułowanej w postaci pewnej rozbudowanej formy oraz roli, jaką myśl odgrywa w postępowaniu politycznym.

Antropologia godnościowa. Pozwala ona wypracować antropologię polityczną. Gierycz, uwzględniając obecną sytuację w kulturze i w naukach o polityce, wskazuje na antropologię ograniczoną i nieograniczoną¹¹. Uznaje, że jest to klucz do zrozumienia działania instytucji politycznych, takich jak Unia Europejska. Z jednej strony prawo unijne odwołuje się do obu antropologii, co prowadzi nie tylko do niejasności, ale także do sprzeczności. Z drugiej strony finansowanie UE zdecydowanie wspiera antropologię nieograniczoną¹². Tomizm powinien doprecyzować antropologię ograniczoną poprzez stosowanie konsekwentnej teorii osoby. Pozwoli to na uwzględnienie obecności relacji osobowych w polityce¹³.

¹¹ Zob. M. Gierycz, *Europejski spór o człowieka. Studium z antropologii politycznej*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2017, s. 157-277.

¹² Tamże, s. 407-547.

¹³ A. Andrzejuk, *Metafizyka obecności. Wstęp do teorii relacji osobowych*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2012.

Koncepcja prawdy. W naukach o polityce rzeczywistością polityczną są osoby i relacje między nimi oraz myślenie osób w postaci doktryn, ideologii, programów partyjnych, propozycji rozwiązań prawnych przybierających postać polityk publicznych, przekonania w postaci opinii publicznej artykułowane w mediach, w tym społecznościowych. Tomizm powinien pozwolić na bardziej precyzyjne odróżnianie rzeczywistości rozumianej jako osoby i ich relacje od ich myślenia. Wymaga to uwzględnienia wspomnianego wyżej statusu myśli. Potrzeba precyzyjnej identyfikacji statusu myślenia i jego roli, zarówno w poznaniu¹⁴, jaki i w postępowaniu politycznym¹⁵.

Teoria społeczeństwa i instytucji. Nauki społeczne, w tym politologia nie zajmują się wprost relacjami osobowymi, lecz relacjami zapośredniczonymi w tym, co nazywa się instytucjami. Przyjmuje się, że społeczeństwo stanowi zespół wzajemnych relacji między osobami, w tym relacji myślnych. Tomizm powinien pozwolić doprecyzować i odróżnić relacje osobowe od relacji myślnych. Doprecyzować pierwszeństwo osobowych nad myślnymi.

Koncepcja poznania naukowego, które prowadzi do wiedzy zawartej w definicji pojęcia. Omawiana koncepcja nauk o polityce odróżnia pojęcia od rzeczywistości. Tomizm powinien umożliwić bardziej adekwatne poznanie, a w nim pozycję definiowanych pojęć.

Interdyscyplinarność nauk o polityce oznacza, że opisując, wyjaśniając i interpretując przedmiot będący fragmentem polityki, na przykład przywództwo polityczne¹⁶, należy posłużyć się, w tym samym badaniu, ale nie w sposób eklektyczny, poznaniem właściwym dla kilku dyscyplin, jak filozofia, historia, prawo, socjologia, medioznawstwo, komunikacja społeczna. Tomizm powinien umożliwić jednorodność poznania, z jednoczesną umiejętnością wykorzystania tak różnych źródeł, jak rozprawy filozoficzne, dokumenty historyczne, teksty ustaw prawnych i komentarze do nich, badania opinii publicznej, materiałów prasowych i medialnych, w tym zamieszczanych w mediach społecznościowych.

Kontekst erudycyjny stanowi kontynuację poprzedniego punktu. Erudycja zaczerpnięta z bardzo różnych punktów widzenia, należąca do różnych dyscyplin. Tomizm powinien pozwolić zachować przewodnictwo, a tym samym zagwarantować jednorodność poznania, pomimo czerpania z zasobów różnych dyscyplin naukowych.

Druga droga, od tomizmu do nauk o polityce, otwiera pole na nowe problemy. Możemy wskazać kilka z nich. Problem istnienia, a tym samym odróżnienia od aktu istnienia istoty. Problem Boga, Jego istnienia, natury i relacji ze stworzonym światem. Ma to kolosalne znaczenie dla polityki i nauk o polityce. Konsekwentna teoria osoby. Odróżnienie relacji osobowych od relacji myśl-

¹⁴ A. Andrzejuk, *Tomasz z Akwinu jako psycholog*, Wydawnictwo von borowiecky, Warszawa 2020, s. 41-53.

¹⁵ Tamże, s. 73-88.

¹⁶ Zob. Św. Tomasz, *O królowaniu – królowi Cypru*, tłum. M. Matyszkiewicz, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2006.

nych. Konsekwentna teoria postępowania¹⁷ i roli jaką w nim odgrywa myślenie, prowadzące do konsekwentnej teorii decyzji politycznej¹⁸.

Obie wskazane drogi wymagają wzajemnej otwartości i współpracy pomiędzy filozofami, reprezentującymi tomizm konsekwentny, oraz personalistami, re-

prezentującymi nauki o polityce. Wydaje się, że pierwszeństwo czasowe należy dać pierwszej drodze. Po jej wyczerpaniu, co będzie przygotowaniem, można będzie przejść do budowania nauk o polityce w paradygmacie, perspektywie teoretycznej tomizmu konsekwentnego.

¹⁷ Zob. I. Andrzejuk, A. Andrzejuk, *Tomasz z Akwinu jako etyk*, Wydawnictwo von borowiecky, Warszawa 2021.

¹⁸ Zob. A. Andrzejuk, *Człowiek i decyzja*, NAVO, Warszawa 2007.

Thomism as an Approach in Political Science

Keywords: Approach, anthropology of dignity, Thomism, Political Science, Social Sciences

Social sciences such as psychology, sociology, and political science are in strict relation to philosophy. There is a diversity of ontologies and epistemologies in social sciences. The article first analyses philosophical approaches in psychology, sociology, and political science. There are the following approaches in psychology: behaviorism, psychoanalysis, humanistic psychology. There are the following approaches in sociology: functional theory, evolutionary theory, conflict theory, exchange theory, interactionist and phenomenological theory, structuralist theory, critical theory. There are the following approaches in political sciences: behaviouralism, rational choice, institutionalism, feminism, interpretative theory, Marxism, normative theory. Then the article discusses personalistic

approach in political science that is typical for scientists from the Institute of Political Science and Public Administration of Cardinal Stefan Wyszyński University. This approach focuses on anthropology of human dignity. Next the article analyses a Thomistic approach which is new in political science. This approach can be developed in two directions: from political science to Thomism or from Thomism to political science. The former way corrects analysis in personalistic political science using Thomistic approach. The latter starts from Thomism and consistently builds political science with Thomistic approach. In conclusion the article is in favor of a dialog between consistent Thomism philosophers and personalist political scientists.

Bibliografia

1. Andrzejuk A., *Człowiek i decyzja*, NAVO, Warszawa 2007.
2. Andrzejuk A., *Metafizyka obecności. Wstęp do teorii relacji osobowych*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2012.
3. Andrzejuk A., *Personalizm tomistyczny wobec nowoczesnej i ponowoczesnej antropologii*, „Studia Theologica Varsoviensia” 15 (2017) 1, s. 19-57.
4. Andrzejuk A., *Tomasz z Akwinu jako psycholog*, Wydawnictwo von borowiecky, Warszawa 2020.
5. Andrzejuk I., Andrzejuk A., *Tomasz z Akwinu jako etyk*, Wydawnictwo von borowiecky, Warszawa 2021.
6. Gierycz M., *Europejski spór o człowieka. Studium z antropologii politycznej*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2017.
7. Gierycz M., *Mała pochwała katolicyzmu. Kościół i polityka w późnej nowoczesności*, Wyd. Teologia Polityczna, Warszawa 2021.
8. Gogacz M., *Platonizm i arystotelizm (dwie drogi do metafizyki)*, Wydawnictwo ATK, Warszawa 1996.
9. Koziński J., *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2000.
10. Legutko R., *Filozofia presokratyków. Od Talesa do Demokryta*, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2020.
11. Św. Tomasz, *O królowaniu – królowi Cypru*, tłum. M. Matyszkiewicz, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2006.
12. *Teorie i metody w naukach politycznych*, red. D. Marsh, G. Stoker, tłum. J. Tegnerowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006.
13. Turner J.H., *Struktura teorii socjologicznej*, wydanie nowe, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
14. Węgrzecki J., *Rzeczywistość społeczna ujęta w pojęciach. Realizm w podejściu badawczym prof. dr hab. Anieli Dylus*, red. B. Rydliński, S. Sowiński, R. Zenderowski, *Wolność. Wieczne wyzwanie*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2018.

Nota o Autorach

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej oraz Sekcją Historii Filozofii. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7926-4070>

Izabella Andrzejuk – dr, adiunkt Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. Członek-założyciel Naukowego Towarzystwa Tomistycznego oraz członek redakcji Rocznika Tomistycznego. Jest autorką ponad sześćdziesięciu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007). Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4961-2580>

Przemysław Artemiuk – ks. prof. ucz. dr hab., teolog fundamentalny, adiunkt na Wydziale Teologicznym UKSW, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Łomży oraz przewodniczący Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce. Ostatnio opublikował monografię *W obronie spraw najważniejszych. Szkice o apologii* (Poznań 2019) oraz zbiór tekstów publicystycznych *Podręczny alfabet katolika* (Kraków 2018), a także zredagował tom studiów *Nowa apologia. Czego, wobec kogo i jak bronimy?* (Płock 2020). Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5337-0329>

Maciej Bała – dr hab., prof. uczelni na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, dziekan Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej. Zainteresowania naukowe ks. Bały skupiają się wokół filozofii religii,

współczesnej filozofii francuskiej, sekularyzacji oraz dydaktyki filozofii. Jest autorem książek *Zofia Józefa Zdybicka* (Kraków 2019), *Pokochać mądrość. Zarys dydaktyki filozofii i etyki* (Warszawa 2009), *O możliwości hermeneutycznej filozofii religii. Propozycja Paula Ricœura* (Warszawa 2007). Członek Société Francophone de Philosophie de la Religion, Conférence Mondiale des Institutions Universitaires Catholiques de Philosophie, Pomorskiego Towarzystwa Filozoficzno-Teologicznego oraz Stowarzyszenia Nauczycieli Filozofii.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7823-7855>

Marcin W. Bukala – dr hab., profesor w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN (Zakład Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej). Zajmuje się historią etyki życia gospodarczego okresu przed wyodrębnieniem się dyscypliny ekonomii, kulturą średniowiecza oraz filozofią praktyczną; podstawą habilitacji M.W. Bukala była monografia *Risk and Medieval Negotium. Studies of the Attitude towards Entrepreneurship: from Peter the Chanter to Clarus Florentinus* (Spoleto, 2014) o pojmowaniu ryzyka gospodarczego w prawie kanonicznym i teologii u schyłku XII i w XIII stuleciu. Jest autorem krytycznych edycji szeregu tekstów z polskiej etyki i teologii praktycznej XIV i XV wieku (m.in. Mateusza z Krakowa) i współautorem przekładu kwestii dyskutowanych św. Tomasza *De potentia Dei*. Jest również redaktorem naczelnym pisma „Prakseologia”.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6489-913>

Tomasz Ćwiertniak – mgr filozofii i politologii, absolwent Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Magisterium z politologii uzyskał w 2011 r. na podstawie pracy *Człowiek, społeczeństwo, państwo w myśli o. M.A. Krąpca* (promotor: prof. dr hab. Wojciech Kaute), zaś magisterium z filozofii w 2018 r. na podstawie pracy *Tomizm konsekwentny Mieczysława Gogacza na tle dziejów tomizmu* (promotor: prof. zw. dr hab. Andrzej Noras). Obecnie doktorant w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, gdzie przygotowuje rozprawę poświęconą analizie porównawczej tomizmu egzystencjalnego M.A. Krąpca i tomizmu konsekwentnego M. Gogacza.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9515-6168>

Natalia Herold – mgr, absolwentka prawa i administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) i Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Jest doktorantką filozofii Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz sekretarzem Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Interesuje się filozofią klasyczną, a w niej szczególnie etyką i pedagogiką. Publikuje w „Roczniku Tomistycznym”.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4761-9495>

Marcin Karas – prof. dr hab., historyk filozofii – pracuje w Zakładzie Filozofii Polskiej Instytutu Filozofii UJ. Prowadzi badania z historii idei i z filozofii średniowiecznej, jest autorem ponad 180 publikacji. Ostatnio zajmuje się głównie kosmologią wczesnonowożytną i filozofią dziejów. Opublikował m. in. książki: *Koncepcja czasu w pismach Williama Ockhama* (Kraków 2003), *Natura i struktura wszechświata w kosmologii św. Tomasza z Akwinu* (Kraków 2007), a także prace: *Z dziejów Kościoła. Ciągłość i zmiana w Kościele rzymskokatolickim w XIX i XX wieku* (Sandomierz 2008), *Integryzm Bractwa Kapłańskiego św. Piusa X* (Kraków 2008), czy też *Historiozofia Teilharda de Chardin wobec tradycyjnej myśli chrześcijańskiej* (Kraków 2012), liczne artykuły (45) oraz przekłady (43).
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2288-9512>

Marcin Klimski – doktor nauk humanistycznych w zakresie filozofii, adiunkt w Instytucie Pedagogiki oraz pracownik Centrum Ekologii i Ekofilozofii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Jego zainteresowania naukowo-badawcze skupione są na edukacji globalnej, edukacji ekologicznej oraz etyce środowiskowej wraz z ich odniesieniami do działań w sferze społeczno-przyrodniczej. Uczestnik projektów, w tym edukacyjnych, m.in. „Ekologia integralna encykliki *Laudato Si'* w działaniu Wspólnot Caritas i społeczności lokalnych”, „Kościół wobec kryzysu ekologicznego. W 30. rocznicę listu pasterskiego Episkopatu Polski nt. ochrony środowiska”, „Monitoring środowiskowy i mediacje w konfliktach ekologicznych”. Jest członkiem RCE Warsaw Metropolitan – Centrum Eksperymentalnego na Rzecz Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju, zorientowanego na kwestie edukacji obywateli w kwestii zrównoważonego rozwoju. Autor ekspertyz, opracowań naukowych i scenariuszy zajęć lekcyjnych z zakresu edukacji ekologicznej.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9118-1673>

Martyna Koszkało – dr hab., prof. Uniwersytetu Gdańskiego. Kierownik Zakładu Historii Filozofii Starożytnej, Średniowiecznej i Nowożytnej Instytutu Filozofii. Zastępca Dyrektora Instytutu Filozofii. Jej zainteresowania badawcze obejmują historię filozofii starożytnej, średniowiecznej i nowożytnej, filozofię Boga, historię pojęcia wolnej woli. Autorka książek *Indywiduum i jednostkowie. Analiza wybranych tekstów Jana Dunsza Szkota* (Lublin 2003) oraz *Natura woli, wolność a konieczność. Stanowisko Jana Dunsza Szkota na tle koncepcji św. Augustyna, św. Anzelma z Canterbury i św. Tomasza z Akwinu* (Gdańsk 2019). Autorka haseł encyklopedycznych z zakresu filozofii średniowiecznej w *Powszechnej Encyklopedii Filozofii*, tłumaczeń z łaciny. Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Filo-Sofiji”, „Przeglądzie Filozoficznym” i in.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1475-4319>

Maciej Kulik – dr, absolwent studiów doktoranckich na Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie w 2021 r. obronił z wyróżnieniem rozprawę doktorską *Wielkoduszność i niewzruszoność. Postawy wobec losu w filozofii Arystotelesa i stoików*, napisaną pod kierunkiem dr. hab. Michała Głowali. W roku akademickim 2019/2020 był zatrudniony na Uniwersytecie Medycznym im. Piastów Śląskich we Wrocławiu oraz w Niepublicznej Wyższej Szkole Medycznej. Do jego zainteresowań badawczych należy zagadnienie postaw moralnych wobec losu w filozofii starożytnej (Arystoteles, stoicy) oraz problem trafu moralnego (moral luck) we współczesnej filozofii analitycznej. Prócz tekstu zawartego w niniejszym tomie opublikował pięć recenzowanych artykułów naukowych, w tym wchodzący w skład tomu pierwszego serii „Principia Philosophiae Christianae” artykuł *Krytyka teodycei św. Tomasza z Akwinu*.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2619-6331>

Dawid Lipski – dr, adiunkt w Instytucie Społecznych Podstaw Penitencjarystyki Szkoły Wyższej Wymiaru Sprawiedliwości. Stypendysta Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego (Liechtenstein), Fundacji Lanckorońskich z Brzezia (Londyn) oraz Deutscher Akademischer Austausch Dienst (Kolonja). Redaktor w czasopiśmie „Pro Fide, Rege et Lege” oraz w „Roczniku Tomistycznym”. Nauczyciel mianowany etyki w szkole podstawowej.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2136-0622>

Jerzy Nitychoruk – prof. dr hab., geolog, profesor nauk o Ziemi, specjalizuje się w geologii czwartorzędu. Profesor i rektor Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej. Absolwent geografii na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej (1981) i geologii na Uniwersytecie Warszawskim (1985). Doktoryzował się (1993) i habilitował (2001) na Wydziale Geologii UW. Tytuł profesora nauk o Ziemi otrzymał 24 kwietnia 2012. W latach 1984–2013 był pracownikiem Instytutu Geologii Podstawowej na Wydziale Geologii Uniwersytetu Warszawskiego. W 2013 podjął pracę w Państwowej Szkole Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. W latach 2013–2019 był dziekanem Wydziału Nauk Ekonomicznych i Technicznych. W czerwcu 2019 został wybrany w wyborach uzupełniających na rektora PSW w Białej Podlaskiej na kadencję 2019–2020. W czerwcu 2020 uzyskał reelekcję na kadencję 2020–2024. Opublikował ponad 300 prac – indeks Hirscha 17 (wg bazy Scopus).

Maciej Nowak – licencjat filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego, obecnie kontynuuje studia magisterskie na tejże uczelni, absolwent studiów inżynierskich kierunku Elektrotechnika na Politechnice Warszawskiej, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Jest zainteresowany logiką i historią filozofii.

Anna Palusińska – dr hab., dr hab. adiunkt w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Wydziału Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Interesuje się naukowo filozofią późnego antyku oraz filozofią bizantyjską. Pisała o jej głównych przedstawicielach: Janie Filoposie, Michale Psellosie, Mikołaju z Methone i Grzegorzu Palamasie.

Magdalena Płotka – dr hab., profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Z-ca redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego. Jej zainteresowania naukowe skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książki *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013) oraz *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI* (Warszawa 2016). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filosofiji”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6993-2178>

Jan Pocięj – mgr inż., magister teologii. Przygotował rozprawę doktorską w Instytucie Filozofii UJ na temat związków filozofii ks. prof. Tadeusza Wojciechowskiego z odkryciami fizyki i biologii dwudziestego wieku (2017). Autor artykułu „Piotra Semenienki próba odnowy filozofii klasycznej” (RT 5(2016)). Uczestnik X Międzynarodowego Kongresu Ontologicznego w San Sebastian (2012), gdzie wygłosił referat „The Wave-Corpuscle Duality of Matter and the Nature of the Universe”. Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół aktualizacji tomizmu w oparciu o współczesny obraz świata opracowany przez nauki przyrodnicze. Jest członkiem Sodalicii Świętej Jadwigi Królowej.

Marek Prokop – dr, historyk filozofii, bibliotekoznawca, arabista. Studiował historię filozofii w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w latach 1969-1974 (magisterium u prof. M. Gogacza). Doktoryzował się ze średniowiecznej filozofii arabskiej u prof. M.-T. d'Alverny na Uniwersytecie w Poitiers w 1978 roku. Po doktoracie zatrudniony kontraktowo w Centre National de la Recherche Scientifique (1979-1983), następnie kierował działem rękopisów Biblioteki Polskiej w Paryżu (1982-2002). Od 1995 r. jest pracownikiem naukowym Zakładu Biografistyki Polonijnej PUNO. Członek: Société Internationale de la Philosophie Médiéval w Louvain, Centre de Recherche Philosophique Saint Thomas d'Aquin w Paryżu, Naukowe Towarzystwo Tomistyczne w Warszawie, Towarzystwo Historyczno-Literackie w Paryżu. W 2009 r. opublikował zbeletryzowaną opowieść o filozofii, zbudowaną na kanwie podróży do różnych krajów, zatytułowaną *Podróże z Awicenną*.

Jacek Salij – prof. dr hab., teolog, dominikanin, od 1970 roku związany zawodowo z Akademią Teologii Katolickiej w Warszawie (od 1999 Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego). W 1990 został profesorem nadzwyczajnym i objął funkcję kierownika Katedry Teologii Dogmatycznej, którą sprawował do przejścia na emeryturę w 2013 roku. Jest znawcą i tłumaczem tekstów św. Tomasza z Akwinu. Oprócz działalności ściśle naukowej o. Jacek Salij niezmiernie popularyzuje problematykę teologiczną przez liczne publikacje popularno-naukowe, a także kazania i rekolekcje (np. podczas zarazy w Wielkim Poście 2020 prowadził ogólnopolskie telewizyjne rekolekcje wielkopostne).

Maciej Stanek – doktor nauk humanistycznych, absolwent filozofii na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach (2010 r.); doktorat uzyskał w 2015 r., broniąc rozprawy doktorskiej, napisanej pod kierunkiem Prof. H. Wojtczak nt. Jana Burydana „*Quaestiones super 'Parva naturalia' Aristotelis*”. Edycja krytyczna i analiza historyczno-filozoficzna; od 2020 r. pracownik badawczo-dydaktyczny w Instytucie Filozofii na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; jego zainteresowania naukowe dotyczą przede wszystkim późnośredniowiecznej filozofii przyrody (głównie *Parva naturalia*, *Problemata* i *De anima*) oraz logiki, zwłaszcza uprawianych na Uniwersytecie Paryskim i Uniwersytecie Krakowskim. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6111-1324>

Bartłomiej Uzar - student Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Zainteresowania naukowe oscylują między metafizyką oraz logiką, zwłaszcza w kontekście scholastycznym, neoscholastycznym i analitycznym. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2240-1310>

Janusz Węgrzecki – prof. dr hab., kierownik Zakładu Teorii Państwa i Teorii Polityki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Zainteresowania badawcze ks. Węgrzeckiego obejmują aksjologiczne podstawy polityki i demokracji, teorie władzy, podejście interpretacjonistyczne w naukach o polityce, Kościół w sferze publicznej, myśl społeczna papieży Jana Pawła II, Benedykta XVI, Franciszka, relacja religia i polityka. Autor książek *Wpływ, autorytet, dominacja. Teorie władzy i ich struktura* (Warszawa 2011) oraz *W obronie rozumu politycznego. Myśl Josepha Ratzingera/Benedykta XVI* (Warszawa, 2019). Nr ORCID: (<https://orcid.org/0000-0002-9335-0215>)

Michał Zembrzusi – dr hab, profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera philosophorum medii aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował autorską monografię zatytułowaną: *Tomasz z Akwinu. Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*. W 2019 roku opublikował monografię pt. *Filozofia intelektu. Tomasa z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego*. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4647-479X>

Michał Ziółkowski MI – dr, członek Zakonu Posługujących Chorym (Ministri Infirmorum), członek zwyczajny Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Autor książki *Pokonać śmierć czy zmienić człowieka. Ideologia współczesnego transhumanizmu wobec heterodoksji Mikołaja Fiodorowa* (Warszawa 2020). Publikuje w kwartalniku „Fides et Ratio”, serii „Universum Ethicae Christianae” oraz „Roczniku Tomistycznym”. Zainteresowania naukowe skupia wokół: filozoficzno-teologicznej analizy transhumanizmu i związanych z tym nurtem problemów bioetycznych oraz etyce sztucznej inteligencji; ewolucji idei antychrysta w tekstach biblijnych; filozofii tomizmu konsekwentnego; koncepcji myślicieli rosyjskiego renesansu filozoficzno-religijnego.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5369-071X>